

ארן בן אדם נורמלי לא תומך בטרור

הן חשבו שהאמירה שלהן משרתת את ישראל ושעבודתן היא מיצב הנצחה לקורבנות הטרור. אולי לכן, כשתערוכתן "אישה, אמא, רוצחת" נגנזה לפני הפתיחה, האמניות גלינה בלייך וליליה צ'ק בעיקר הופתעו. "הנשים האלה הן אנטייתזה לקדושה", הן טוענות בראיון. "רצינו שיראו מה ה'קדושות' האלה עשו"

||| יונתן גור

ליה צ'ק לא ראתה את זה בא. אתמול בבוקר, כשהגיעה לכיתת האמנות שהיא מלמדת בשלוש השנים האחרונות, במקום עשרת התלמידים הקבועים קיבלה את פניה תלמידה אחת בלבד, שהודיעה לה שהיא וחבריה לא מתכוונות להמשיך איתה. "היא אמרה לי שהם הבינו שאני תומכת בטרור ושהם לא מוכנים ללמוד אצלי", אומרת צ'ק הנסערת. "בימים האחרונים שמעתי כל מיני דברים, אבל ציפיתי שאנשים שמכירים אותי כבר שלוש שנים ידעו מה אני חושבת באמת."

צ'ק ושותפתה לתהליך האמנותי גלינה בלייך, מודות שהופתעו לחלוטין מעוצמת השערורייה שעוררה התערוכה שלהן שאמורה הייתה להיפתח ביום חמישי האחרון בבית סוקולוב בתל אביב. מה שהפנה אליהן את האש הוא אחד משלושת חלקי התערוכה, ובו מוצגות מחבלות מתאבדות פלסטיניות שפוצצו עצמן במספר פיגועים בריי חבי הארץ בשנים האחרונות – כשתצלומי פניהן

לא קדושה. אחד הציורים בתערוכה הגנוזה

צילום: יריב כץ

מודבקים בציורי רנסנס המתארים את המדונה כשהיא מחזיקה את ישו התינוק. חלקה השני של התערוכה מציג מסגרות מלאות אדמה מהמקור מות שבהם התרחשו הפיגועים, ובחלק השלישי מוקרנים שבעה סרטוני וידאו שבהם צילמה צ'ק את בלייך כשהיא אוספת את האדמה מזירות הפיגועים ומתארת איך מלבד לוחות הזיכרון שבמקום, החיים חזרו למסלולם הרגיל.

בעקבות הפרסום ב"ידיעות אחרונות" בדבר התערוכה העומדת להיפתח, הגיבו משפחות נפגעי טרור, פוליטיקאים ואזרחים רבים בחריפות רבה, והגיעו להפגין מול בית סוקולוב. ח"כ אופיר אקוניס מהליכוד אף תבע להסיר את התערוכה. ביום חמישי החליטה הנהלת אגודת העיתונאים לעשות זאת.

צ'ק ובלייך, כאמור, קיבלו את הבשורה בהפתעה של ממש. בעיקר, כפי שהן מנסות להסביר כעת, משום שהתערוכה שלהן כלל לא כיוונה להאדיר את המחבלות או לפגוע בקורבנותיהן.

איך אהבה הופכת לשנאה

ליליה צ'ק וגלינה בלייך, שתיהן ילדות סנט פטרבורג (או לנינגרד) שברוסיה ובוגרות תואר שני באקדמיה לאמנות ועיצוב בעיר, הציגו בתערוכה רבות באירופה, ארצות הברית ורוסיה ועבודותיהן נמכרות בסכומים ניכרים ברחבי העולם. בלייך, אמנית ידועה מאוד ברוסיה, אף ייצגה את ישראל בביאנלה במוסקבה ובביאנלה באוסקה שביפן. שתיהן מתגוררות בירושלים מאז שעלו לארץ, צ'ק ב-1990 ובלייך שלוש שנים מאוחר יותר. "רצינו במיוחד להגיע לירושלים. זאת סביבה חזקה, רוחנית מאוד. עיר לא פשוטה", היא אומרת.

בראיון שנערך בסטודיו של השתיים במרכז העיר, היא פותחת בהבהרה: "לקחו רק חלק מהתערוכה והציגו אותו בלי שום הקשר. זה פגע בנו מאוד." "זה אפילו לא החלק החשוב בתערוכה", מוסיפה צ'ק. "העמדנו שם מסגרות בגובה 1.90 מ', עם אדמה שגלינה אספה מהמקומות שבהם היו פיגועים ועל יד כל מסגרת כזו רשום המ"קום ושמות הנרצחים. על לוחות החול מסומנות צלקות שמסמלות את הטרומה של הפיגועים. זה כמו אנדרטה, המיצב הזה. זה נותן תחושה ברורה של הנצחה."

אבל איך אתן מסבירות את הייצוג של מחבלות מתאבדות בקדושות?

צ'ק: "יכולנו לעשות מהן קריקטורות, לצייר להן שנייים גדולות או משהו כזה, אבל זאת אמנות, לא פוסטר תעמולה. את התמונות והמ"דע לקחנו מאתר האינטרנט של משרד החוץ הישראלי ושמונו אותן כמו שהן. מתחת לכל אחת מהן כתבנו מה בדיוק היא עשתה וכמה אנשים היא רצחה ופצעה, כדי שאנשים יחשבו על זה שהנשים האלה, שחלקן ממש יפהפיות, הן מפלצות."

מפלצות שמוצגות בקדושות.

בלייך: "אבל הרי גם ממבט נוצרי – והציורים האלה הם נוצריים – אישה שרצחה לא יכולה להיות קדושה. לא עשינו מהן קדושות, להפך. הראינו שהן אנטייתזה לקדושה."

צ'ק: "במובן אחר, הן כן קדושות לחלק מהעם הפלסטיני. גם בגלל זה היה לנו חשוב שאנשים יראו מה עשו ה'קדושות' האלה."

ציפיתן לבזו סערה?

בלייך: "עברנו שנתיים על התערוכה הזו. חשבנו שיתעורר דיון על הנושא של טרור נשי, אבל בחיים לא חשבנו שיציגו אותנו כתומכות

בלייך: "אדמת ארץ ישראל היא כמו נפש חיה, יש לה זיכרון. חשבתי על האדמה שאנשים מתו עליה, ואנשים אחרים עוברים עליה יום ויום ולא חושבים על ההיסטוריה ששמורה בזיכרון שלה. בגלל זה התחלתי לאסוף אדמה מזירות פיגועים"

בטרור. אף בן אדם נורמלי לא תומך בטרור, וזה לא משנה אם הוא בימין או בשמאל."

צ'ק: "אולי המדינה שלו חולה אם אנשים בה יכולים לחשוב שיהודיות ישראליות הן בעד טרור. בחיים לא חשבתי שמישהו יגיד עליי משהו כזה."

בלייך אומרת שהסיפור עורר אצלה תחושת דו'ה ו. "כשלמדתי ברוסיה בתקופה הקומוניסטית, הייתי חברה בקבוצה מחתרנית של אמנים שעשו תערוכות בעד חופש אמנותי". היא מספרת. "היו מקרים שניציגי השלטון הסירו עבודות שלנו מהקיר. אבל לא ציפיתי שזה יקרה בישראל, חל, חשבתי שנפטרנו מזה כשעלינו לארץ."

אחד הדברים שכאבו להן יותר מכל, הן אומרות, היא העובדה שכירושלמיות, הן עצמן סבלו מגל הטרור של המחצית הראשונה של העשור. "בת דודתי נפצעה בפיגוע בקרית יובל", מספרת צ'ק. "היא הייתה קופאית בסופרמרקט שלי והתפוצצה מחבלת מתאבדת. בפיגוע נגבעה הצרפתית, גם הוא של אישה מתאבדת, כל החלונות בבית רעדו ואת הפחד שלי, שבגללו לא שלחתי את הבן שלי באוטובוס לקונסרבטוריון, לא אשכח בחיים. יש אנשים שהולכים בגלל דברים כאלה להפגנות, אבל אני אמנית או ההפגנה שלי היא בתערוכה."

"חברה טובה שלי, אמנית מסנט פטרבורג, ביקרה אצלי ושלחתי אותה לטייל בשוק מחנה יהודה", נזכרת בלייך כשדמעות בעיניה. "הודי" עו ברדיו שהיה שם פיגוע ולא הצלחתי להשיג אותה. רק כשהגעתי ברגליים רועדות הביתה ראיתי שהיא חיה והיא סיפרה לי איך היא רצה בין חלקי הגופות. זה היה יום נורא. כמה דקות לפני הפיגוע נגבעה הצרפתית, עברתי שם עם האוטובוס. מה שזיעזע אותי יותר מכל היה שהזוועה הזו נעשתה בידי אישה."

"בוודאי שצילמתי בגבעה הצרפתית", מתפצצת צ'ק לדברים, "אני מראה את השלט הנפול של קו 25 וממנו אני עוברת ללוח הזיכרון לנרצחים בפיגוע. איך אפשר להגיד שאנחנו מציגות רוצחות קדושות ולקרוא לנו תומכות טרור?" איסוף האדמה מזירות הפיגוע אינו מקרי. אדמת

מכתבים

בין רון לגלעד

קראתי בעצב גדול את כתבתו של רונן ברגמן על רון ארד ("ידיעות אחרונות", 7.9). לחשוב שמה-10 באוקטובר 1986, היום שבו נפל בשבי אמל, ולפחות עד ה-5 במאי 1988, הלילה שבו נחטף מהכפר נבי בלבנון והועבר לאיראן, אפשר היה להביא לשחרורו. ולחשוב שהיה עוד חלון הזדמנויות – עד סוף שנת 1994, שנפתח ונסגר ונפתח ונסגר, עד מותו ככל הנראה. זה בלתי נתפס, מקומם, מכעיס. מה חשב עלינו רון במהלך כשמונה השנים שבהן עבר מיד ליד, ממרתף למרתף, ממדינה למדינה, כאילו היה חפץ ולא אדם? מה הוא חשב על המדינה שהפקירה אותו? האם זה הגורל שממשלת ישראל מייעדת גם לגלעד שליט? האם יש למי שהו ספק שגלעד לא יחזיק מעמד עוד זמן רב בשבי? מדינת ישראל, בדרך זו אחרת, חייבת להביא לשחרורו המהיר של גלעד. כי אנחנו לא יכולים להרשות לעצמנו עוד רון ארד.

אורית טאוסיג, חיפה

תלויים מהמציאות

האמת, מה שבאמת מטריד אותנו לקראת ראש השנה זה כמה נקבל בהג הקרב ב"תלויים", כמה קיבלו במקומות עבודה אחרים ולמה שוב קיפחו אותנו?

מתברר שגם בראש השנה לא הכל "תפוח ברבש": התלויים הם הכנסה החייבת במס, הם שווים כמעט תמיד פחות מערכם הנקוב, ויש לשים לב היטב לאותיות הקטנות מטה, הקובעות באיזה בתי עסק ניתן לממשם, עד מתי הם תקפים ועוד סייגים ואיסורים לרוב, כגון: "אין

גם השנה "שיאני התלויים" יהיו ער בדי הבנקים, עובדי בנק ישראל ועובדי המונופולים הגדולים: נמלי ישראל וחברת החשמל. זה מקומם ומרגיז, כי גם ללא השי השמן לחג, הממומן מכספי העמלות והמס סים שלך ושלי, נהנים כבר עובדים אלה מתנאי שכה, שלגמרי "תלויים" ממציאות יחסי העבודה בישראל.

עו"ד גיא משיח, תל אביב

חרדים ודעה קדומה

השבוע מלאו 30 ימים לרצח במועדון ההומוריסטי בתל אביב, ושוב הופתה האצבע המאשימה כלפי המגור החרדי. ללא ספק צריך למצוא את האחראי לרצח ולהעמיד אותו לדין, אלא שגם הציבור הישראלי והתקשורת צריכים לעשות חשבון נפש.

למרות שנכון לרגע כתיבת שורות אלה הרוצח עוד לא נמצא, רוב הציבור בטוח שמדובר ב'חרדי'. זה לא קרה בטעות, אמר צעי התקשורת השונים ראגו בכל השבוע שלאחר הרצח לצרוב בתודעה את המסר שהרוצח הוא בוודאי חרדי, למרות שאין כל הוכחה או סימן לכך.

איני חרדי, אבל אני מצפה מכל אלה שרוממות הדמוקרטיה וזכויות האדם בפייהם לשמור גם על זכויות האדם של הציבור החרדי, לא להכליל ולא להכפיש אותו ללא כל הוכחה. גם אם יתברר בסופו של דבר שמדובר בחרדי, האם זו סיבה לה' שמיץ את כל הציבור החרדי? האם אפשר להאשים קבוצות שלמות רק כי אדם אחד מתוכן חטא?

נתנאל אריאל, בית אל

נתובת למכתבים (עד 150 מילה): ידיעות אחרונות, ת.ד. 109, א"ת, 079:082546-03, letters@yedioth.co.il אימייל: נא לציין שם מלא, כתובת ומספר טלפון

"בחיים לא חשבנו שמישהו יגיד עלינו דבר כזה". צ'ק (מימין) ובלייך צילום: אלכס קולומובסקי

"היו מי שאמרו שבאירופה היו מבינים אותנו אחרת מכאן, ולא בגלל פוליטיקה אלא כי שם מבינים איך אמנות מדברת, אבל היו גם הרבה אנשים פה שהבינו את זה אחרת. לא הייתי ממחרת להאשים את התרבות הישראלית."

"ההיסטוריה של האמנות הישראלית קצרה מאוד", מוסיפה צ'ק. "זה לא אומר שהיא לא טובה, אבל אולי אי אפשר לדרוש מהציבור הבנה אמנותית עמוקה. לנו, כמי שגדלו בתרבות אירופית ונוצרת, גם אם זה היה בתקופת הקומוניזם, יש רקע שונה מאוד וזווית ראייה קצת אחרת."

אולי משום שמי שנפתס כאן כזר צריך לפעמים להתאמץ שבעתיים כדי להיחשב לבן המקום, נדמה שלשתי האמניות חשוב מאוד להוכיח את זיקתן לעם ולמדינה לא רק בהקשר של אדמת הארץ, שזכתה כאמור להתייחסות בעבודתן. בלייך מזכירה את בנה בן ה-24 שלחם במלחמת לבנון השנייה וחזר לאחרונה בתשובה, וגם צ'ק מספרת שבנה הבכור משרת בצבא. בנה הצעיר יותר הוא תלמיד בית ספר.

השתיים מבקשות גם להדגיש כי הארגון שתמך בתערוכה שלהן, "פסגת ירושלים", מסייע בין השאר לנפגעי טרור ושבימדה שיצירות מהתערוכה יימכרו, הן מתכוונות לתרום חלק מהסכום למשפחות הרוגי הפיגועים.

למרות שהשתיים נמנקות מאוד בכל הקשור לעבודתן האמנותית, הן מביעות כאב רב על הדרך שבה הובנו. שלשום הן אף שלחו מכתב הבהרה והתנצלות לארגון "אלמגור" לנפגעי טרור, אך טרם נענו. "חשוב לנו להגיד שאנחנו באמת מצטערות מעומק הלב אם פגענו בקורבנות או במשפחות", אומרת בלייך. "הבינו אותנו כל כך הפוך ממה שרצינו להגיד."

יש בכך חרטה?

צ'ק: "יש לי הרגשה שאני עושה משהו נכון וטוב. אני לא יכולה לחשוב איך היינו יכולות לעשות את זה אחרת. המטרה שלנו הייתה ברורה, ומבחינת השפה האמנותית זה גם היה נכון. הדבר היחיד שח"בל לי הוא שלא נתנו לנו להסביר את עצמנו".

yonatan-g@yedioth.co.il

כך הטענה של צ'ק ובלייך, ביריעה שהביאה את תגובותיהן הנועזות של משפחות קורבנות הטרור, לפיה הן פועלות בזירה ובשפה של אמנות פוסט-מודרנית, מעידה על סוג של נתק ובעיקר – נפלה על אוזניים ערלות.

הנתק הזה שבין ההסבר האמנותי לציבור הרחב, הוא כנראה גם מה שהביא לא מעט ישראלים לשלוח לשתי האמניות הודעות דואר אלקטרוני מאיימות, בעקבות מה שנפתס כתמיכה שלהן בטרור. ערבים נוצרים שראו בתערוכה פגיעה בסמלי דתם, הגיבו באופן דומה. בלייך מספרת שהיא חוששת לביטחונה האישי. "היו גם אמנים שהביעו תמיכה בנו והסכימו שלא הובנו כמו שצריך, אבל אני מפחדת שמי שזורק עלינו אבנים וירטואליות במיילים ובטוקבקים יכול גם לזרוק עלינו אבנים אמיתיות", היא אומרת.

אתן חוששות שזה יפגע בקריירה שלכן?

"בטח. השם שלנו כבר נפגע. זה לא עשה רעש רק בארץ אלא גם בחו"ל. כתבו שקראנו לתערוכה 'מחבלות קדושות' וזה פשוט שקר – נגרם לנו עוול עצום. התערוכה אמורה לצאת לאירופה ולארה"ב, הקהל הנוצרי הוא הרי קהל היעד שלה והיא מדברת בשפה שלהם. קודם חשבנו שהנה, אומרים שישאל מפסידה בקרב על ההסברה ואנחנו יכולות לעזור למדינה ולהראות שהטרור בכלל והטרור הנשי הוא בעיה של העולם כולו, לא רק של ישראל. רצינו להגן על מדינת ישראל, להביא לה תועלת."

בפעם הבאה תהיו זהירות יותר?

צ'ק: "אם אני אמנית טובה אני לא יכולה להציג סתם ציורים של פרחים או של נוף, כי אז זה סתם ציור ולא אמנות. אמן לא יכול לשבת ולא לדבר, זה חופש הביטוי האמנותי שלנו. אמינות שואלת שאלות, לא נותנת תשובות, וזה מה שניסינו לעשות בתערוכה."

מצטערות מעומק הלב

לשאלה אם לדעתן ההתקפה על התערוכה מעידה על התרבות הישראלית, משיבה בלייך:

ישראל היא אחד האלמנטים האמנותיים המרכזיים בעבודתה של בלייך בשנים האחרונות ובסטודיו שלה מוצגות עבודות העשויות מאדמת בולת מרמת הגולן וחול מים המלח. "אדמת ארץ ישראל היא כמו נפש חיה, יש לה זיכרון. חשבתי על האדמה במקומות שהיו בהם פיגועים, שאנשים מתו עליה, ואנשים עוברים עליה יום יום ולא חושבים על ההיסטוריה ששמורה בזיכרון של האדמה. בגלל זה התחלתי לאסוף אדמה מזירות פיגועים."

לא לחינם מתעכבות בלייך וצ'ק על מעורבות הנשים בטרור. התערוכה שלהן, הן מרגישות, נועדה להאיר על מה שהן מגדירות כסוג חדש של טרור: טרור נשי. "זה לא משהו שייחודי לס"כסוך הישראלי פלסטיני", מסבירה צ'ק. "בשנים האחרונות מחבלות ביצעו פיגועים גם בצ'צ'ניה ובמומבאי. זאת בעיה עולמית ואנחנו נתנו לה שם: טרור נשי – Ferror באנגלית."

"טרור תמיד כואב לי", מוסיפה בלייך, "אבל כשנשים עושות את הטרור זה הכי קיצוני. בתור אישה זה בלתי אפשרי עבורי לתפוס. השם של התערוכה הוא 'אישה, אמה, רוצחת', כדי להראות את הקיצוניות הזאת, בין נשיות ואהבה ובין המעשה הנורא של הרצח. אנחנו רוצות להבין איך הגענו למצב שנשים, סמל של אהבה, מגיעות למצב שהן עושות פיגועים, איך אהבה הופכת לשנאה."

בהזמנה לתערוכה הגנוזה מופיע ציור רנסנסי של אישה שפניה מכוסות בד והיא מחזיקה תינוק על ברכיה. בתערוכה היה אמור להתווסף גם שלט הסבר ובו מוזכרות 50 נשים פלסטיניות שכוחות הביטחון הישראליים עצרו בדרך לביצוע פיגוע. "כל מי שמבין באמנות יודע שאישה עם פנים מכוסות היא סמל למוות", אומרת צ'ק. "הנשים האלה רצו להתפוצץ ולא הצליחו, אבל בשבילנו הן עדיין סמל של מוות גם אם הן יושבות בכלא הישראלי ואוכלות קוטג' שלנו."

אלא שנדמה שזו רק דוגמה אחת לפער הקיים בין אמנות ובין ההתייחסות הציבורית אליה. רובם המוחלט של אורחי ישראל לא מכיר את ההקשר התרבותי הגלוי לדמותן של נשים שפניהן מכוסות באמנות הרנסנס. אולי משום